

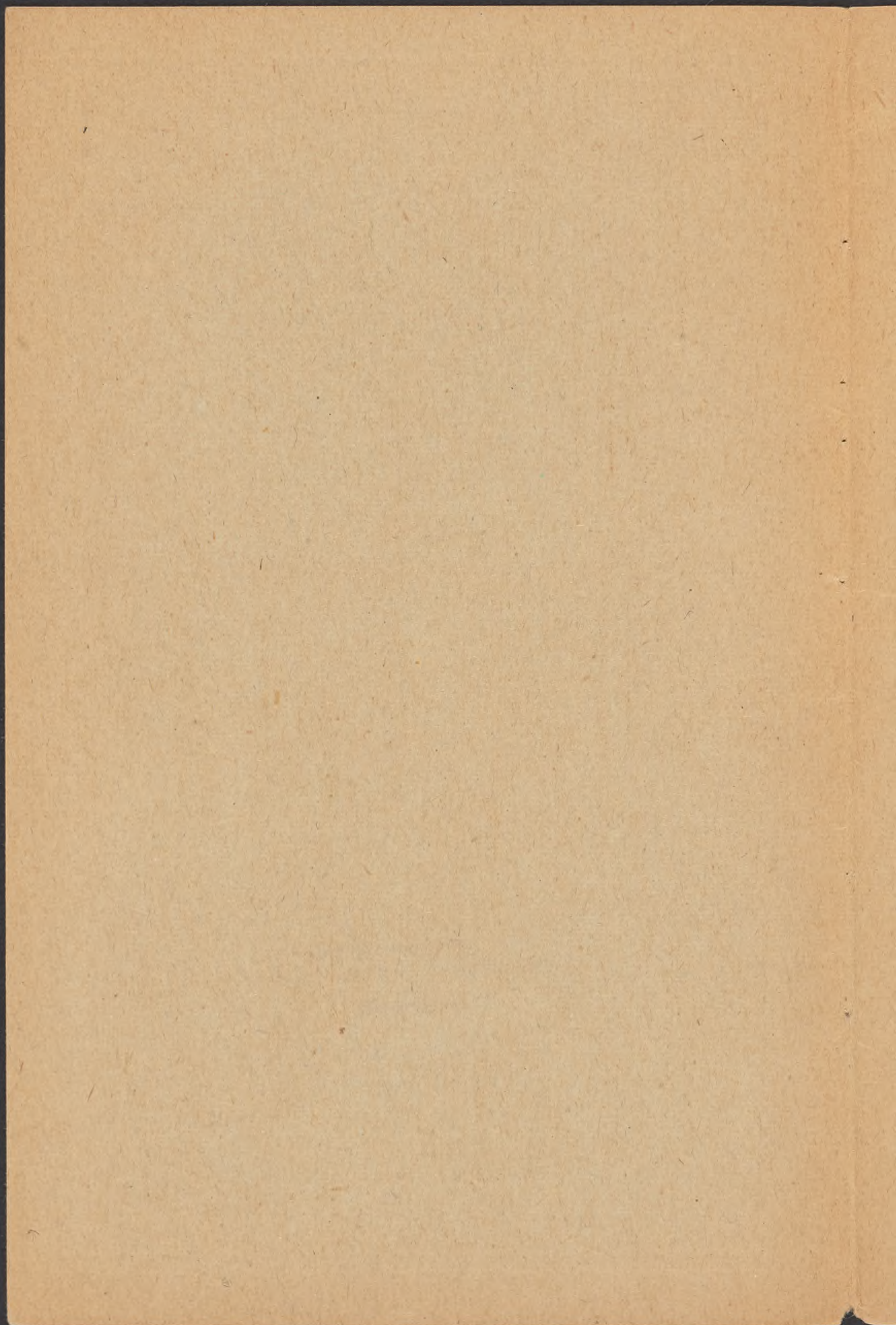
Kny.B 3,911

*A tartós béke
munkálása és a
lelkészi hivatás*

*Irta: Ürmösi József --
komoródszentpáli unit. lelkész*

*Kiadja a Magyar. Szt. Korona
Orsz. Békéegyesüllete 1918 --*

*Köny. B. 7.911 nincs
fenn*

A
TARTÓS BÉKE
MUNKÁLÁSA
ÉS A
LELKÉSZI HIVATÁS

ÍRTA
ÜRMÖSI JÓZSEF

HOMORÓDSZENTPÁLI UNITÁRIUS LEKÉSZ.

12838
KIADJA

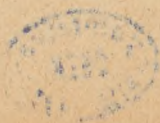
A M. SZ. K. O. BÉKEEGYESÜLETE

1918.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.

Tisztelt Lelkészköri Közgyűlés !

Utóbbi lelkészköri közgyűlésünkről azzal az egyöntetű megállapodással mentünk szét ott-honunkba, ki-ki hivatási munkaterére, hogy az «örök béke» elérhetetlen álom!¹ Ebben meg kellett és meg kell a mai kor gyermekének nyugodnia, de ez a megnyugvás nem zárja ki azt a törekvést, hogy ez a kor gyermeke ne munkálja azokat a lehetőségeket, hogy amikor egy utánunk következő nemzedék, legyen az harmad- vagy negyediziglen élő, majd felébred ebből az álomból, közelebb, sokkal közelebb találja magát a valósághoz vagy a megvalósításhoz, mint mi, a drága emberértékeken, hullákon, vérözönben taposó, megtépett idegzetű és lelkű XX-ik század emberei. Mert kedves lelkesztársak, e háború előtt még lehettek lelkeszek, kik a *béke* értékét kicsibe vették, mint sok minden mást, de aki belenéz most a háború okozta iszonyatos mélységekbe és pusztításokba és látja az

¹ Célzás az «Örök békéről» tartott felolvasásra.

Isten képére alkotott embernek szörnyűséges cselekedeteit, látja rombadöntését sok mindennek, ami *emberi* és látja sokszor a vadállatnál sokkal alábbvalóvá sülyedett *embert* és ezek mellett el tud jövvőre is haladni annak érzése nélkül, hogy indítást érezne jobb énjében, hogy tenni, munkálni, cselekednie kell, mondom, aki a lelkészek közül — tartozzék bármelyik ker. felekezethez — így gondolkodik, így érez, az nem méltó a Jézus tanítványa vagy apostola nevezetére, az ilyen jobb, ha az evangéliumi gazdag ifjúval megszomorodva eltávozik.

Igen, kedves lelkésztársak, mert mulasztással van vádolva az egész kereszténység, de főleg a papság, hogy a krisztusi szeretetet, az emberiesség érzését, a humanizmus nagy parancsolatát elfelejtve vagy szándékosan félredobva, a háborúért üvöltőkkel, der-visék módjára együtt üvöltött minden ország papsága s alig elvétve akadt a kereszténység táborában egy-egy félve felhangzó szó, mely a kereszténység helyes állásfoglalását jelezte volna, ez irtózatos «*chaos*»-ban. A római pápa ismételt békeszózatait a katolikusok sem méltatták kellő figyelemre.

De efelett most már hiába siránkozunk ;

azonban a romok, a hullák, az elveszett értékek, az árvák és özvegyek könnyei, a csonka, a béna katonák mankóinak kopogása, a világtalánná, némává vált annyi sok testvérünk szerencsétlen sorsa, mind-mind arra figyelmeztet, hogy keressük azokat az eszközöket és módokat, melyekkel az elkövetkezendő békét tartóssá, lehetőleg *állandóvá* lehetne tenni!

Lehet-e erre nekünk befolyásunk? ez a kérdés merül fel. Hisz minket nem hívnak meg a béketárgyaláshoz! Igaz, nem, de a jövő tartós békéje nem csupán ott, az úgynevezett diplomáciai asztaloknál alapozódik meg, hanem a népek és nemzetek öntudatának széles rétegeiben. S ha egyszer erről van szó, ki ne látná be, hogy mily szép és hatásos munkatér nyílik itt a nép vezetői: a papok és tanítók számára.

Ezekről a teendőkről kívánok egy kissé részletesebben tárgyalni, hogy alkalmunk legyen e kérdés ágaiba is beletekinteni.

Vannak ma is, kik a *háborút* feltétlenül szükségesnek, sőt mi több elkerülhetetlennek tartják, *a létért való küzdelem* örök törvényére hivatkozva. S e bizonyításnál Darwint szokták felhasználni. Azonban Darwin a

létért való küzdelem alatt nem értette azt, hogy az emberek e küzdelemben megölik egymást, az erősebb a gyengébbet, hiszen ezáltal az emberek száma nagyon lepadna. Hanem csak azt a nemesebb küzdelmet, mely versenyt fejt ki, mely az ember eszét élesíti, ügyességét gyarapítja és képessé teszi a környezet ellentállásának legyőzésére. Mert ha az következnek be a Darwin szerinti létért való küzdelem kapcsán, hogy az erősebb elteszi láb alól a gyengét, ez egyfelől a kívánt tárgy megszerzése után tétlenségre vezetne, másfelől a gyengének kiirtása által igaz, el lehetne érni azt, hogy egy erős, izmos faj fejlődne ki, de éppen e nyers erő küzdelme eltompítaná vagy feleslegessé tenné az intellektuális és szellemi tehetségek fejlődését. Tehát, aki a *biológiára* hivatkozva, azt állítja, hogy mivel sokkal több az ember, mint amennyit a föld táplálni tud, azért kellenek a háborúk, azért kell, hogy az emberek egymást pusztítsák, az ilyen inkább thanatologusnak (haláltannal foglalkozónak) mondható.¹

Mi tehát az emberhez legméltóbb küzdelem? Azt mondja erre dr. Giesswein: «Az

¹ Dr. Giesswein: A háború és társ. tudomány. Bpest, 1915. 15. és köv. old.

volna, hogy az emberek minél jobban, minél nagyobb társadalmakban tudjanak egyesülni, hogy minél nagyobb közös energiát fejthesse ki és a környezettel való küzdelmet minél jobb sikerrel vívhassák meg. E tekintetben még az állati társadalmak is szolgáltatnak példaképet az embereknek, mert az állatok és az állati társadalmak között is ritkaság, úgyszólván kivételszámba megy az, hogy egyazonfajhoz tartozók egymást falják föl, vagy semmisítsék meg». ¹

Vagy másik helyen így ír : «A biologia tanítása tehát az, hogy az élet küzdelem, de nem az, hogy e küzdelemnek tömegeket gyilkoló és kulturát romboló harcnak kell lennie. Ellenkezőleg, az embernek és az emberiségnek küzdelme annál dicsőbb, hősiebb, győzelmesebb lesz, minél jobban urává tud lenni a nagy természetnek s a természet erőinek, minél több életet, boldogságot tud ezekből fakasztani. Ezt pedig csak az emberek, népek, nemzetek, államok kölcsönös szervezkedésével lehet elérni » ²

A kereszténység alaphangulata, fundamentuma az evangéliumi és az apostolok tanításai

¹ U. o. 24. old.

² Giesswein : i. m. 34. old.

szerint, az Isten- és emberszeretet elvei alapján, a testvéri közösség: minden ember felebarátunk! Milyen csodálatos, hogy ezen evangéliumi elvre most, csaknem 2000 év után is, mennyire rá van rakodva a mózesi törvény rokonsága, hogy a zsidó csak a zsidót tartotta felebarátjának. Mennyire félünk *a nemzetköziségtől* egyoldalulag, mert háború folytatására, arra kaphatók a nemzetek egymásközi szerződésre, de már a *béke* műveinek munkálására *a nemzeti önállóságot* általánosan féltik.

Pedig *a béke, a tartós béke*, nem a túlhajtott, túlhevített sovinizmuson, nemzeti fajszereteten épülhet fel, hanem az apostoli ki nyilatkoztatáson: *«Mindnyájan Isten fiai vagytok, a Jézus Krisztusban való hit által. Nincsen sem zsidó, sem görög, nincsen sem szolga, sem szabados; nincsen sem férfiú, sem asszony közt válogatás: Mert ti mindnyájan egyek vagytok a Jézus Krisztusban.* (Gal. III. 26/28.) Ez a nemzetek között való szeretetre serkent és tanít. Már most az a kérdés, hogy mi az evangéliumi intéseket vasárnapi szolamoknak tartjuk-e csupán, vagy pedig a való életet akarjuk és igyekezünk keresztényivé átalakítani? Én azt hiszem, hogy ez utóbbi

lehet és kell, hogy a kereszténység feladata legyen. Ha pedig ez a feladatunk, akkor ez elválaszthatatlan kapcsolatban van a *nemzetközi szervezkedés*, ez pedig a *pacifizmus* (béke-mozgalom) gondolatával.

Voltak sokan, lehetett olvasni, kik e háború kitörése után hangosan hirdették s az első háborús láz kitörésében gúnyosan mondták: vége a békemozgalomnak, ime a nemzetköziség csődjé! De az ilyenek ítélete felületes és korai is volt; felületes, mert a békemozgalom emberei nem hasonlíthatók a tűzoltói szervezethez, mely ha tűz üt ki, siet az eloltására, hanem olyan szervezet, mely jó előre óvó- és védőintézkedéseket igyekszik tenni, hogy a tűz kiütése elkerülhető legyen; *korai*, mert ez a háború a békemozgalomnak nem hogy véget vetne, hanem azt megerősíti. Épen mint ahogy egy-egy pusztító, járványos betegség nem jelenti az orvosi tudomány csődjét, hanem nagyobb buzgalomra, az okok és okozatok felderítésére és elhárítására ösztökéli az orvosi tudományt, úgy mondható ez a békemozgalom munkájáról és munkásairól is.

Mi hát a békemozgalom célja?

Feleljünk egyszer erre a kérdésre: Mi a háború? A háború minden körülmények között

az érdekellentéteknek erőszakos, hatalmi uton való kiegyenlítése.

Mi lehet hát a békemozgalom célja? Megfelelő intézmények által az érdekellentéteket békés uton, erőszak alkalmazása nélkül, kiegyenlíteni, mi jelentékeny nemzetgazdasági erőmegtakarítást jelent.¹

Vagy más szóval: a pacifizmus a kulturállamok olyan viszonyát akarja létrehozni és ha nem is örökre, de fenntartani, mely tiszta igazságos jogon, kölcsönös méltányosságon és kölcsönös bizalmon épül fel.

Miképen érhető el ez a cél? Látjuk, hogy az egyes kulturállamok a maguk határaikon belül megszüntették az anarchiát (a törvénytől való eltiltságot), vagyis azt a félvad állapotot, hogy minden ember a saját ügyének legyen a bírója s hogy mindig a nyers erőnek vagy az erősebbnek legyen igaza. A kulturállamok törvényeket alkottak az állam belső rendjének fenntartása érdekében s ezt alkalmazzák, megtartatják, és az ezek ellen vétőt büntetik.

De míg az egyes kulturállamok ezt megtették, addig az egyes államok egymásközötti viszonylatában fennáll és tovább tart az anarchia!

¹ Giesswein: i. m. 36. old.

A pacifizmusnak törekvése ennek a nemzetek közötti anarchikus állapotnak megszüntetése *nemzetközi szervezkedés* által.

Tisztázzuk először a *nemzetközi* szó fogalmát és jelentését, mert mint Fried,¹ a «Friedens-Warte» főszerkesztője, a Nobel-díj nyertese mondja, sok nemzeties érzületű ember számára «*nemzetellenest*» jelent. Azonban a nemzetközi szó ebben a jelentésben a pacifizmus szótárában nem szerepel, mert csak látszat mintha így volna, elfogadta a nyelvhasználat rövidsége, könnyű alkalmazhatósága folytán. A pacifizmus nem érinti a *nemzetek* vonatkozásait, hanem csak az államokéit, értve ez alatt a kormányokat s az állampolgárságot, ezért Fried helyesebbnek mondja az «*államközi*» kifejezést. Ezeknek az államközi összeköttetéseknek arra kell szolgálniuk, hogy ez összeköttetés alapuljon a jog uralmán, a népek és nemzetek közös érdekeinek ápolásán és a nemzetközi testvéri érzés kifejlesztésén, úgy, hogy ezek által az egyes állam oly előnyöket szerezzen, melyeket egyedül vagy egyáltalán nem, vagy csak nagy erőfeszítés árán érhetne el.

A békemozgalom minden államra kiterjedő

¹ Rövid felvilágosítások a békemozgalom lényegéről és céljáról. Bpest, 1914. Ford. Csécsy Imre.

kell, hogy legyen, *alapja* valamennyi kultur-
 állam együttműködésében rejlik. E közös
 akció nélkül e mozgalom el sem képzelhető,
 mert hogy egy-kettő a követelményeknek
 megfeleljen, a többi pedig süket maradjon,
 ez visszás helyzetet teremtené.

Igy a *nemzetközi* szó fogalma tisztázva lévén,
 hogy az nem jelent nemzetellenest, hanem
 fokozottan nemzetit, nem jelenti a nemzetek
 felszivódását az emberiség egyetemébe, nem
 jelenti az államok önállásának megszünteté-
 sét, nem jelenti valamennyinek egy központi
 hatalom alá való helyezését, feleljünk most
 arra a kérdésre, hogy a nemzetközi szervez-
 kedés által hogyan vethet véget a békemozga-
 lom a nemzetek közötti anarchikus állapotnak?

*Úgy, hogy a nemzetek közt felmerülő vitás
 kérdéseket, véres háborúk helyett, nemzetközi
 választott bíróságok döntsék el!*

Ki tagadhatná ennek észszerűségét? A durva,
 nyers erőszak, vagy raffinált, öldöklő fegy-
 verek helyett *a jog, az igazság* döntsön a
 népek sorsa fölött. Ez a törekvés tiszta logi-
 kai folyománya az emberi tisztultabb erkölcsi
 felfogásnak, mely az ököljog állapotából a
 mai jogrend uralmába átment.

A Magyar Szent Korona országai Békeegye-

sületének alábbi felhívása megvilágítja a pacifizmus közelebbi teendőinek célját :

A Magyar Szent Korona Országainak Békeegyesülete a negyedik háborús esztendő kezdetén a következő felhívást bocsátotta ki propaganda céljából :

«Már három esztendeje, hogy Európa lángba borult és minél tovább tart a világégés, annál szorosabb kötelessége minden kulturembernek arra törekednie, hogy a romokból konszolidált, a népek kölcsönös megértéséből fakadó szövetség, a művelt népek szövetsége alakuljon ki, amelynek az a főcélja, hogy a jövőt hasonló csapásoktól mentesítse. E célból alakult meg Hágában 1915 áprilisában nemzetközi alapon a tartós béke középponti szervezete, amely működését a következő kilenc programmpont körül fejtí ki: 1. Semmiféle annexió vagy területártuházás ne történjék az ottlakó nép érdeke és óhajta ellenére s annak hozzájárulása, ahol lehetséges, népszavazás vagy más uton fejeződjék ki. 2. Az államok biztosítsák a területükön élő nemzetiségeknek a jogegyenlőséget, vallásszabadságot és nyelvük szabad használatát. 3. Állapodjanak meg az államok abban, hogy gyarmataikon, protektorátusaikban és érdekelt-

ségük területén a kereskedelmi szabadságot vagy legalább az összes nemzetek egyenjogóságát keresztülviszik. 4. Az államszövetkezés békés szervezkedésén alapuló hágai békekonferencia művét tovább kell fejleszteni. E békekonferencia állandó szervezettel birjon és időközönként üljön össze. 5. Az államok egyezzenek meg abban, hogy összes ellentéteiket békebiróság elé terjesztik. E célból a Hágában fennálló döntőbiróság mellé állítsanak fel állandó nemzetközi ítélőtáblát, valamint állandó vizsgáló és békéltető tanácsot. 6. Az államok legyenek kötelesek arra, hogy egyetemleges, diplomatikusan, gazdasági és katonai akciót indítanak meg abban az esetben, ha valamelyik állam katonai rendszabályokhoz nyúl ahelyett, hogy peres ügyét a döntőbiróság ítélete alá venné, vagy a nemzetközi vizsgáló- és békéltető tanács elé terjesztené. 7. Az államok állapodjanak meg a fegyverkezés leszállításában. 8. Hogy a tengeri fegyverkezés leszállítása könnyebben elérhető legyen, töröljék el a tengeri zsákmányolás jogát és biztosítsák a tengerek szabadságát. 9. A külügyi politika helyezettessék a törvényhozó testületek hathatós ellenőrzése alá. Szűnjék meg a titkos szerződések érvényessége.»

A pacifizmus törekvéseinek ismertetéséről még csak annyit e helyen, s ez szól e törekvés-szel szembeni kétkedőknek, hogy e mozgalomnak már voltak eredményei. Dr. Petz Lajosné: «A békeeszme és békemozgalom» c. könyvében azt mondja, hogy az utolsó száz év alatt körülbelül 200 különböző viszályt intéztek el a választott bíróságok útján.¹

Svájcon kívül leggyakrabban vették igénybe a választott bírósági döntést az Északamerikai Egyesült Államok és Nagybritannia.

Vagy mint a magyarországi békemozgalomnak egy másik kiváló apostolnője: Zipernovszky Károlyné írja, az utolsó tíz év alatt közel 80 választott bírósági szerződés jött létre. Mint igen érdekes esetet felsorolja Chile és Argentina közt 1902-ben létrejött szerződést. E két állam folytonos ellenségeskedésben állott egymással. A háborúknak nem szakadt vége. A nép végre megúnta e túrhetetlen viszonyokat és kényszerítette a két állam kormányát, hogy választott bírósági szerződést kössenek. A szerződés létrejötte után mindkét állam hozzáfogott a részleges leszere-léshez. A katonák nagy részét hazaküldték,

¹ A békemozgalomról. Bpest, 1909.

hadihajóikat eladták. Az így felszabadult óriási összegeket közhasznú munkára fordították, olyanokra, amelyekre azelőtt sohasem jutott pénz. Kikötőket építettek, mocsarakat szárítottak ki, utakat csináltak, kórházakat, iskolákat, egészséges munkáslakásokat építettek. A feleslegessé vált ágyúkból pedig egy óriási Krisztus-szobrot öntöttek, melyet 1903 március 13-án nagy ünnepségek közt állítottak fel az Andes-hegység egy magas csúcsán, a két ország határán, 13.000 lábnyira a tenger színe fölé. A két állam lakossága, mely eddig ellenséggént állt egymással szemben, most együtt ünnepelt és ujjongva olvasta a szobor talapzatába vésett szavakat: *«E hegyek hamarabb összedőlnek, mint Chile és Argentina népei elfeledik a jogadalmat, melyet Krisztus lábainál tettek.»*¹

Csak hogy csakugyan úgy van, mint Zipernovszkyné helyesen írja, hogy az ilyenféle dolgok iránt az emberek kellő időben nemcsak nem érdeklődtek, hanem féltek, húzódoztak tőle. Szívesebben kaptak, sőt rá voltak

¹ Legyen szabad itt megjegyezni, hogy ez eseményt gyönyörűen megírta a mi kis egyházunk lelkes békeapostolnője: Perczelné K. Flóra is az «Andesek Krisztusa» cím alatt.

éhezve a szenzációs eseményekre, «de azokat a dolgokat, melyek az ő békességére valók, nem akarta eszébe venni». (Luk. 19., 42.)

Ezeket hallva, joggal föltehető az a kérdés, hogy ha a pacifizmusnak voltak eredményei, miért nem tudta megakadályozni a mostani háború kitörését? Erre is megtelelnék.

Egyfelől, mint Szmik Antal a «Világháború és békemozgalom» c. tanulmányában mondja, az utóbbi évtizedekben minden téren olyan örvendetesen kifejlődött nagyarányú nemzetközi érintkezés, szociális, gazdasági, kereskedelmi összeköttetés mellett *a nemzetközi jog szervezése, fejlődése* visszamaradt, már pedig mint Jászi Oszkár az «Új pacifizmus» c. közleményében¹ mondja, «amíg egy közös jogszolgáltató, az összeütközéseket kiegyenlítő, a sérelmeket megtorló szerv nem alakul ki az egész emberiség fölött, addig nem érkezik el a világbéke ígéretföldje». Másfelől, mint Jászi említett közleményében írja:

A pacifizmusnak, úgy, ahogyan többnyire üzték, két nagy hibája volt. Az egyik, hogy soraiban olyanok is helyet foglaltak, akik odahaza a gazdasági és a nemzetiségi elnyo-

¹ «Világ» 1915. jan. 24.

más politikáját folytatták, már pedig a kiszákmányoló belpolitika és a békebarát külpolitika logikai képtelenség. A mozgalom másik tévedése az volt, hogy elsősorban a hatalmasokat, az előkelőket igyekezett a béketörekvéseknek megnyerni, vagyis ép azokat, akiknek csoport- vagy osztályérdekei a háború tulajdonképeni okai. A pacifizmusnak ezt a téves neutralitását élénken illusztrálta az utolsó, Bécsben tervezett és ép e háború által elmosott békekongresszus előkészítése: a rendezőség sietett a védnökségbe az osztrák és magyar imperialista érdekeltség néhány legexponáltabb politikusát beválasztani. Elhiszszük, hogy a kongresszus intézői ezt nem kicsinyes hiúságból, vagy előkelőségi sznobizmusból tették, hanem azért, *mivel igyekeznek az állami élet legbefolyásosabb tényezőire hatni.* Ámde ez úgy elméletileg, mint gyakorlatilag helytelen taktika. Elméletileg azért, mert hatalmas csoportokat és osztályokat szelid ész-okokkal a saját érdekeik ellen kapacitálni akarni annyit jelent, mint szitával vizet mérgetni. Gyakorlatilag pedig azért, *mivel ez a propaganda ép azokat a széles néprétegeket retenti vissza, melyekre a pacifizmus tényleg számíthat: a közömbösek és a hajlamosak ama*

millióit, akiknek a háború megszüntetése valóban húsba és vérbe vágó érdek, de akik bizalmatlanok lesznek egy olyan mozgalommal szemben, mely a mai állam monopolistáit védnökökül kéri fel s mely élelmiszerdrágítókcal, védvamosokkal s elfogult nacionalistákkal akar békepolitikát csinálni.»

És ezzel elérkeztem addig a pontig, hogy minő feladat vár reánk a békemozgalom terjedése, terjesztése és munkálása érdekében.

Nem fog kelleni a diplomáciai békeasztalokhoz leülni, erre ugyan hiába is várnánk. Van nekünk — ha valakinek van — lelkeseknek, tanítóknak, a nép vezetőinek sokkal közvetlenebb alkalmunk arra, hogy a békemozgalom elterjedése, megszilárdítása érdekében hathatósan munkálkodjunk.

A kereszténység eszméje sem a hatalmasok palotájában született meg, hanem a bethlehemi jászolbölcsőből kiindulva a názareti szegény hajlékban. Egyszerű halászok, vámszedők voltak az eszmének első terjesztői.

Épen így a *világbéke* eszméjének is a nép szívéből, tudatából kell kiindulnia. Hiszem, hogy a lövészárokból visszatérő nép fiai, milliói, mindmegannyi apostolai lesznek a világbéke eszméjének. Ők, a nép fiai, milliói,

kik testük épségével, vérük hullásával iszonyatos szenvedések árán mentették és oltalmazták hazájukat, ezt azért, abban a tudatban tették, hogy ők, de főleg gyermekeik, utódaik és maradékaik élvezhessék a békés élet áldásait, mely a nemzet intenzív gazdasági fejlődésében, föld- és jognyerésében, a kultúra vívmányaiban rejlik. Vigyázni kell a keresztény papságnak, a nép vezetőinek arra, hogy ebben a helyes irányban vezesse, irányítsa a vezetésére bízott nép gyermekeit.

Az ez irányban való helyes vezetés közelebb visz a népek, nemzetek testvériségéhez. Itt is nagy óvatosságra van szükség. A nemzeti érzést és öntudatot ébren kell mindig tartanunk, de sohasem a másik nép vagy nemzet rovására. Nem szabad azt a látszatot kelteni, mintha csak mi volnánk az Istennek kiválasztott kegyeltjei, más nemzet meg semmitérő, haszontalan náció! Gondoljuk csak el és vigyük át a köztudatba, hogy a velünk most ellenséges viszonyban levő nemzet fiai nem okai e vérengző háborúnak. Minden országban voltak, akik a béke fenntartását óhajtották, de mindnyájan rabjai voltunk a legkönyörtelenebb gyűlölet állandó kútfejét képező militaris-kapitalista magántulajdonos

társadalmi és állami rendnek, mely a maga bölcs diplomataíval most olyan gyönyörű, látványos világtragédiát rendezett.

Azt mondja dr. Giesswein: «Úgy az emberiségnek, mint minden egyes népnek az az érdeke, hogy a háború idején se szítsák a népeknek egymás ellen való gyűlölködését mesterséges módon. A mostani háború alatt is fordultak elő olyan lélekemelő epizódok, melyek azt mutatják, hogy a népeknek egymás ellen való gyűlölködése nem természetes dolog és hogy még az egymással szemben álló katonák is, mihelyt a fegyvertényekben egy kis szünet áll be, egymással egész kedélyesen és barátságos kollegialitással közlekednek. Fordulnak ugyan elő itt is, ott is durvaságok, de leginkább csak olyanok között, kik saját társaikkal is durván szoktak bánni. Az emberiségnek és az igazi hazafiságnak érdeke azt kívánná, hogy a sajtó, iskola és szószék ismerje kötelességének a lelkek fölizgatása ellen a harcot fölvenni. Mert mindhiába, mi a nemzetközi érintkezés korszakában élünk és még a legnagyobb nemzet is testileg, lelkileg elsatnyulna és elsorvadna, ha a többiektől elkülönítve akarná életét folytatni.¹

¹ Szmik A. i. m. 17—18. old.

Mert, kedves lelkesztársak! lehülve azok az első mámoros lázak, melyek a háború kitörése alkalmával kisebb nagyobb mértékben elfogtak mindenkit, amikor a felbokrétázott, leitatott menetszázadok legénységeit bandaszóval kísérték és vaggonozták be az állomásokon s füleinkbe csengett egy-egy elkeseredett, elvadult állati hanghoz hasonló bucsúzó üvöltés, katonás istenkáromlás, mondom: ha most ez a háborús láz elmúlt és visszatekintünk, igazat adok egyik előttem nagyra becsült politikusnak,¹ akit még nagyon sokan, a nemzet konzervatív részéről elismerni nem akarnak, mert ő valóban még a jövő nyelvén beszél, melyet sokan megérteni nem tudnak, vagy helyesebben nem akarnak, én azonban igazat adok — szavainak:

«Ezt a háborút egyik nemzetbeli nép sem akarta. Ez a háború mesterségesen csinálódott. Voltak ebben részes emberek is, voltak érdekszövetségek, voltak rögeszmék, amelyek előidézték, nem mondom közvetlenül, de közvetve. A háború közvetlen okaitól el kell tudni választani a közvetett okokat. Közvetlen okait ismerjük, akkor már segíteni termé-

¹ Gróf Károlyi Mihály.

szetesen nem lehetett. De ez a háború nem máról holnapra keletkezett, a háborút lassan készítették elő, lassan, de biztosan vezették az egész emberiséget a világháború felé. És mivel : a militarizmus eszközével !

A militarizmus az a szervezet, az a dogma, mely azt állítja, hogy a békét csak az egymással szemben fegyverben álló nép tarthatja fenn. Ez a téves felfogás uralta az egész világot. A művelt nemzetek a fegyverkezés terén egymással versengésre keltek, egyik a másikon mindig túl akart licitálni a fegyverkezésben, hogy melyik fog több ágyút, több gépfegyvert, több puskát, több ujoncot előteremteni. Természetes, ha egy ilyen versengés sokáig tart, annak következménye az, hogy a túlfeszített húr egyszer megszakad, a versengésnek egyszer vége szakad, egyszer be kell annak következnie, hogy az egyik vagy másik fél már nem bírja az iramot, nem bírja a rettentő fegyverkezést és annak terheit és akkor szinte automatica a borzasztó feszültség után következik a kirohanás : a háború. Az is természetes, a háborúnak és a fegyverkezésnek nagy hívei voltak azok, akik a pénzt adták rá drága kamat mellett és érdekében volt ez azoknak is, akik gyártották

az ágyúkat, fegyvereket, hadiszereket és ezek nem törődtek soha azzal, mi lesz ennek a borzasztó készülődésnek a következménye. (Zajos taps.) Ha azt akarjuk, hogy egyszer végre béke legyen, ha azt akarjuk, hogy elbirjuk az óriási haditerheket, akkor kívánnunk kell a békét, de nem a máról-holnapra keletkezőt, hanem a tartós békét.»¹

A militarizmus elleni küzdelem — értsük meg — nem vonja maga után a teljes lefegyverzést vagy katonai leszerelést, hanem csak azt a visszás helyzetet szünteti meg, hogy a nép munkabíró javarésze állig fegyverben álljon minden nemzetben és rettegve lesse, kémlelje egymás hadikészülődéseit és emellett oly óriási összeget áldozzon rá, mint pl. mi a háború előtti utolsó években évenként átlag 1200 millió koronát.

A háború bebizonyította, hogy nem a csupán hivatásos militarizmus vívta meg és vívja e rettenetes küzdelmet sikerrel, hanem megállja derékul a helyét a nem hivatásos katona is! És ebből a tényből érdekes következtetést lehet levonni. A nép közül az összes fegyverviselésre alkalmasnak talált 18—50

¹ Gróf Károlyi Mihály beszéde.

éves férfinépességet több sorozáson besorozták. Tehát olyanokat is, akik katonai szolgálatot eddig soha nem teljesítettek. Ezeket 10—12 hét alatt annyira kiképezték, hogy alkalmasok lettek a *frontra*, a háború viselésére! Mi következik ebből? Vagy az, hogy a háborút vezető militarisztikusszellemű vezetőségek el kell viselni az azt a vádat, hogy csak 10—12 heti kiképzés után készületlenül dobta oda a népek millióit a háborús molochnak; vagy az, hogy 10—12 hét elég idő arra, hogy az összes katonai tudományokat, melyek a háborúhoz szükségesek, elsajátítsák. Ekkor meg mire való a 2—3 éves katonai szolgálat? Egyébre nem, csak a militarisztikus szellem fejlesztésére! Ehelyett azonban sokkal helyénvalóbb a demokrácia követelése: *a néphadsereg*. A nemzetnek minden alkalmas fia 10—12 hét alatt sajátítsa el a szükséges haditudományokat, a nép legyen készen hazája megvédésére, azontúl legyen a polgári békés munkának, nemzete jólétének, haladásának harcosa.

De ennek megvalósításához elengedhetetlen kíváncsi, amit a békemozgalom apostolai már az államkormányzat keretében tovább fenntarthatónak nem tűrhetnek, s ez az, hogy

a diplomácia, mint valami külön kaszt kezelte az állam külügyeit külön ügyként, amelybe a népnek, sőt a parlamenteknek sem lehet beleszólásuk. Tudjuk, hogy a legalkotmányosabb országokban is mily kevés szavuk volt a parlamenteknek a háború és béke kérdésében, a szerződések és az államokkal való meg egyezések terén. Hiszen tudjuk, hogy szerződések *kötöttek, titkos szerződéseket, titkos katonai konvenciókat*, amelyek sokszor keresztették a meglevő szövetségi viszonyokat. Ezek a titkos szerződések lerontották azokat a szövetségeket, amelyek a nép és a parlamentek előtt fennállóknak szerepeltek. Nemcsak a parlamentek, de sokszor maguk a miniszterek sem ismerték e mellett a fennálló szerződések alappontjait. Az lehetetlen, hogy egyes embernek ezentúl ilyen hatalma legyen, hogy egyes embernek ügyetlensége vagy gyengesége folytán egyes nemzetek bevonassanak olyan háborúba, amely őket semmiképen nem érdekli, amely végeredményében semmiképen nem lehet homogén a nemzettel, hanem mint valami sakktáblán egy ember játszik az összes figurákkal.¹

¹ Gróf Károlyi Mihály: Ujévi beszéde: Ujság-cikk. 1917.

Ez elengedhetetlen kíváncsi megvalósításához a népek demokratizálódása, az állam ügyeiben minél szélesebbkörű részvétele, bele szólása szükséges, ehhez vezet az általános választójog. Ettől nagyon sokan félnek, mert a konzervativizmus mint ijesztő rémet állította be, persze saját érdekében. Én azonban nem félek, mert az a történelmi osztályuralom pénzzel, pálinkával, hatalmi presszióval választott parlamentje megmutatta félszázadon át, hogy mire képes; szeretnénk már látni egy másképű parlamentet is, ez ha jobb nem is lesz, de rosszabb sem.

Bár a pacifizmus munkája e pontban kapcsolatos a politikával, azért ez ágon nem fűzőm ezt most tovább. Politikából ennyi elég.

Szóljak még egy pár szót az iskolásgyermek és növendékek oktatásáról? Itt is bizonyos tekintetben egy egész rendszerrel kell szembe szállnunk. Említsem-e ama botor szokását sok szülőnek, hogy kis gyermekének ólomkatonát, no meg csákót, puskát, kardot vesz játékszer gyanánt s ezekkel akaratlanul is megbotránkoztatja az ártatlan gyermeki lelket, mert a puska, a kard nem játékszer, hanem ölő, gyilkoló szerszám.

Iskoláinkban a történelem tanítása nem

egyéb, mint sorozatos felsorolása egy csomó háborúnak, gyilkolásnak, a nyers erő, az úgynevezett *vitézség* vagy *bosszú* diadalának. Attila, az Isten ostora. A nagyerejű Kinizsi foga közé, jobb és bal kezébe vesz a kenyérmezei diadal után egy-egy leölt törököt s úgy járja a diadaltáncot! stb.

Ezek mellett az a kirívó nemzeti büszkeség, hogy a *magyar* minden, «pogány török», «kutyafejű tatár», «huncut német» stb. kedvelt történelmi kifejezések. Szép a nemzeti önérzet, de ennek túltengése túlságba visz.

Mit tanul ezek mellett a gyermek a történelemből, amelyből az *embernek* mint kulturértéknek fogalmára jöjjön rá? Édeskeveset vagy semmit!

Agyermek, mintaféle félelme, közelebb áll a fizikai harcokhoz. Beleilleszkedik a nyers erő, a hősi küzdelmek világába, hol a párviadatok, a tömeggyilkosságok a döntők s így az ő értékelésében egy díjbirkózó magasabb fokon áll, mint a legóriásibb jelentőségű kultúremlék.

Jól mondja Zipernovszkyné azoknak, kik azt állítják, hogy a háború a kultúra terjesztője, hogy nem a háborúk fejlesztették a kultúrát, hanem az a háború dacára fejlődött.

Sajnos, fáj bevallanom, de igaz, hogy még a mi vallástanítási könyveink és módszereink sem mentesek az ölés, gyilkolás jeleteitől. Kain, Ábrahám, Dávid és Góliáth meg a zsidók sok háborúja ! . . .

Lépünk új ösvényre, kedves lelkésztársak, nem! nem helyesen mondtam, lépünk vissza a régi, mondhatom csaknem bemohosult, elhagyott ösvényre, mely a Jézus evangéliuma által az *igazi, a valódi* Isten- és emberszeretethez és ezáltal a nemzetek közti *tartós békéhez* vezet.

Azt írja Prohászka¹ beszédgyűjteményei egyikében, hogy a Krisztus keresztje a Golgotán arccal nyugat felé volt fordítva, mintha nyugat népeitől várta volna eszméinek feláradását, diadalát. De amily szépen futott a kereszténység a cél felé, most épen olyan csúfosan rácăfolt nyugat emberisége a beléhelyezett bizalomra ! . . . Lássuk meg most is gondolatban a «*nyugat*» felé kiterjesztett karokat, halljuk meg a hívó szót : «*Jöjjetek énhozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és megterheltettek és én megnyugosztalak titeket*». (Máté 11., 28.)

¹ Dominus Jesus. Konferenciali beszédek.

Midőn azonban nemesebb, jobb «én»-ünk szavára vissza akarunk térni a Sionnak elhagyott útjaira, egy kérdés merül fel előttünk? Tegyük fel ezt magunknak, tegyük és tétessük fel másoknak is, kiket hívunk. A kérdés ez : Hiszünk-e az emberiség haladásában, tökéletesíthetésében ? Hisszük-e, hogy való, igaz célt tűzött a názáreti Jézusa hegyi beszédben az emberiség elé, midőn ezt mondotta : «*Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes !*»

Mert ha nem hisszük ezeket, akkor ne legyünk az emberi kulturának képmutató munkásai, kik fejlesztjük az emberiséget, hirdetjük a haladás szépségét, dicsőségét s midőn már-már a cél felé közelednénk, akkor az emberiség «*finom vadsággal*» nekiront egymásnak, egymást öli és gyilkolja. Ha ez volna az *emberi rendeltetés*, akkor ne vesztegessünk semmit a kulturára, ha *halálról* van szó, nem jöhet számításba, hogy szuronyrohamban vagy fojtó gázbombában jön-e a nagyszerű halál ! A földolog nyers, vad erő diadala ! Minek akkor a templom, iskola ? Hogy hazug képmutatással szolgáljuk Istenünket és embertársainkat. Ekkor csakugyan jobb, ha a harangokat, iskolacsengetyűket elviszik ágyú-

öntéshez, mert az élőknek nincs, nem lehet szüksége ezeknek szavára, nincs miért mondja: *Vivos voca!*

Ámde én nem hiszem, hogy ez és ilyen lenne az ember rendeltetése.

Sokkal inkább hiszem, erős meggyőződés, hogy az, akinek szájában semmi álnokság nem találtatott, Jézus, jól ismerte az ember rendeltetését, midőn ezt mondotta: *«Legyetek tökéletesek . . . »*

Ha pedig ez a rendeltetésünk, akkor eljött az ideje, hogy *«vetkezzük le ama régi élet szerint való ő embert, mely megvan romolva a csalárdság kívánságai miatt és vegyük fel amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett az igazságra és valóságos szent életre»*. (Ez 4., 22. 24.)

Isten azért tökéletes, mert mindenkit egyformán szeret. Ezért mondja János apostol: *«Az Isten szeretet és aki szeretetben marad, Istenben marad és az Isten is abban»*. (I. Ján. 4., 16.) Ne azt nézzük, ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt. A kereszténység arra tanítja a népeket és nemzeteket, hogy mint a szerető mennyei atyának egyenlőjogú gyermekei, szeretetben, békességben éljenek egymással.

E cél megközelítése, elérése felé kell az emberi szíveket és indulatokat nemesíteni és vezetni!

Kedves lelkésztársak! Ne mondják rá erre: szép és elismerésre méltó dolgok, amiket elmondtam, de elérhetetlenek. Én nem a sikerre pályázom, hanem eredményekre. Itt az a kérdés, van-e elég erőnk, elhatározásunk, bátorságunk, szilárd meggyőződésünk a *békesség* fennmaradása érdekében szembe szállani egy egész világ lelkébe és gondolkozásmódjába mesterségesen beleplántált háborús felfogásával?

Jézus tanítványai csak tizenketten voltak, de az eszme igazasága, az Istennek mindenben munkálkodó szent lelke által szembe mentek egy egész ismeretlen világgal.

Mi sem fogunk magunkra maradni! Mint egy magasságból alászálló fényes szövétnek, úgy sugárzik alá ezen eszme jövő diadalát megvalósítani óhajtó biztosíték, felséges ifjú királyunknak válaszában, a pápa békefelhívására, amelyben ezeket mondotta:

«A mélyen gyökerező meggyőződés erejével üdvözljük Szentséged vezető gondolatát, hogy a jövőbeli világrend a fegyver hatalmának kikapcsolásával, a jog erkölcsi hatalmán,

a nemzetközi igazságosság és törvényesség uralmán alapuljon. Attól a reménységtől is át vagyunk hatva, hogy a jog erkölcsileg ujjá teremti az emberiséget. Csatlakozunk ezért Szentséged ama felfogásához, hogy a hadviselő felek tanácskozást tartsanak, amelyek megállapodásra vezessenek és vezethetnek is, hogy megfelelő biztosítékokkal hogyan lehetne a szárazföldi, vízi és légi fegyverkezést egy időben, kölcsönösen és fokozatosan bizonyos mértékre leszállítani és hogy a jog szerint a föld valamennyi népének tulajdonában levő tengert hogyan lehetne egyesek uralmától vagy hatalma alól felszabadítani és mindenkinek egyenlő használására megnyitni. Teljes tudatában a Szentséged által javasolt kötelező döntőbiróságok békeszerző jelentőségének, hajlandók vagyunk Szentségednek erről a javaslatáról is tárgyalást kezdeni».

Ne legyünk egyoldalúlag elfogultak, ismerjük el, hogy az ellenfél (Lloyd George, Asquith) nyilatkozataiban is hasonló kijelentéseket olvastunk.

Igen, mert a háborúban *logikát* hiába keresünk. Az alább — befejezésképen — elmondandó kis jelenet megvilágítja a háború logikáját :

Az apa a pályaudvaron sétálgat növendék kis gyermekével. Az élénk gyermek figyeli a háborúba induló menetszázadok beraktározását. Látja, hogy az egyik kocsiba ládákat raknak :

— Mi van azokban, apuka?

— Puskagolyók, ágyúgolyók stb. — feleli az apa — azokkal lönek...

Látja a kis gyermek, hogy egy vörös keresztel jelzett kocsiba hordágyakat s ládákat raknak be.

— Mi van azokban, édesapám?

— Azokban kötőszerek, orvosszerek, melyekkel bekötözik a megölt katonákat.

— Apuka! Hát csak azért lövik meg a bácsikat, hogy legyen kiket bekötözzenek?!

Ez a háború logikája!

Mennyire talál a humánus emberszeretet ilyen módon való gyakorlására a Jézusnak eme szava: «Hálákat adok néked, én Atyám... hogy amiket elrejtettél a bölcspektől és az értelmesektől, azokat megjelentetted a kis gyermekeknek». (Máté 11., 25.)

Azért minden lehető, minden tehető a tartós világbékéért!...

